

ΚΥΚΛΟΣ ΣΕΜΙΝΑΡΙΩΝ ΕΕΠΓ

Γλώσσα, κοινωνία και εθνογραφία

LESOL SEMINAR SERIES

**Κοινωνικές αναπαραστάσεις των προσφύγων/ισσών
που υπέστησαν βασανισμό
Δεύτερο μέρος – Ανάλυση Δεδομένων**

**Ιφιγένεια Μουλίνου
ΕΚΠΑ – Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ**

Θέμα της έρευνας

- Διαλογικές (discursive) πρακτικές προφορικού και γραπτού λόγου των επαγγελματιών ψυχολόγων, ψυχιάτρων κοινωνικών λειτουργών, διαμεσολαβητών (διερμηνέων), νομικών κ.ά.

→ Διαστάσεις ταυτότητας των Π.ε.β.

- Διεπιδράσεις των επαγγελματιών μεταξύ τους
- Διεπιδράσεις επαγγελματιών με τους/τις πρόσφυγες/ισσες
- Εθνογραφίας, Ανθρωπολογίας της Γλώσσας, Ανάλυσης Λόγου

Τρεις ομιλίες - Θέματα

Στην προηγούμενη παρουσίαση:

- Διεξαγωγή της εθνογραφικής έρευνας και κύρια ευρήματα

Σήμερα 03 Μαρτίου, Ανάλυση δεδομένων:

- Υποκειμενικότητες που αναδύονται σε αφηγήσεις βασανιστηρίων από επιζώντες/σες
- Η ιατρο-νομική μεταγραφή της τραυματικής εμπειρίας σε πιστοποιητικά (πολύ συνοπτικά)

Διάρθρωση της παρουσίασης

- Παρουσίαση – περιγραφή των δεδομένων, πλαίσιο
- Ανάλυση παραδείγματος: απόσπασμα από αφήγηση σε ντοκιμαντέρ
- Αναφορά άλλων αποσπασμάτων από 'speaking out'

- Παρουσίαση δομής των πιστοποιητικών
- Ορισμένα γλωσσικά χαρακτηριστικά της ιατρο-νομικής μεταγραφής των τραυματογόνων εμπειριών

Παρουσίαση – περιγραφή των δεδομένων, πλαίσιο

Περίσταση επικοινωνίας

Ντοκιμαντέρ «Αυτοί που επέζησαν» (2016), του Γ. Αυγερόπουλου

Παρουσίαση του Προγράμματος «Προμηθέας» (2014-2020)

Τρεις Π.ε.β που έχουν λάβει άσυλο

Επαγγελματίες

Δεδομένα

Επ.β.:

... ήδη, είναι βασανιστήρια, ήδη, να σε χτυπάνε στις καρέκλες (2'')

γυμνό- όλα αυτά τα βασανιστήρια ήδη ήταν/ ήδη βιώθηκαν (1'') από μΕνα. (3'')

Και μπήκα εδώ από:: τη/ ήδη, δεν ήξερα αν θα *[έχω]ζήσει (μοντάζ, διακοπή).

Έφαγα (έτρωγα;), ήδη, αποφάγια τεσσάρων ημερών σΑν σκύλος. Να μου τεντώνει το χέρι έτσι (κάνει τη χειρονομία, τεντώνει το χέρι με απαξίωση) το φαΐ, τα αποφάγια, το φαΐ των άλλων ανθρώπων (1''). Να μου τεντώνει το χέρι (κάνει την ίδια χειρονομία) (/++/) και εσύ είσαι εκεί, μέσα στη φυλακή, πίσω από τους τέσσερις τοίχους, το άτομο, ήδη, όπου χέζεις είναι εκεί όπου κοιμάσαι, εκεί όπου βρωμάς. Για τους έντεκα μήνες και κάτι δεν είδα έξω. (2'') Δεν είδα ποτέ τον ήλιο. Δεν ήξερα νύχτα. Δεν ήξερα μέρα. Ήταν μια στιγμή πολύ πολύ δύσκολη, που: να μιλώ: με κάνει να φοβάμαι, με κάνει να πονώ, είναι σαν μια πληγή, σήμερα, να είναι, φρέσκια πληγή ακόμα.

Ανάλυση 1

Η ανάλυση γίνεται στο πρωτότυπο γαλλικό κείμενο, όπου χρειάζεται θα αναφέρω και το πρωτότυπο (η μετάφραση στα ελληνικά είναι δική μου)

Γλωσσικά και ρητορικά μέσα → αφυποκειμενοποίηση/ αποανθρωποποίηση του αφηγούμενου χαρακτήρα / τωρινός υποκειμενοποιημένος εαυτός:

□ Δραστικές τοποθετήσεις

- λεκτική και νευματική σύγκριση με σκύλο
- πλήρης αναγωγή στις φυσικές του ανάγκες (φαγητό, αφόδευση, ύπνος)
- η ένταξη του ρήματος «βρωμάς» σε μη αναμενόμενη συντακτική-σημασιολογική δομή, «είναι εκεί που ___» → δομή –μεγεθυντικός φακός
- Ο αφηγούμενος χαρακτήρας: σχεδόν μόνο ως το άτομο που υφίσταται (undergoer): «[με] χτυπάνε», «με κάνουν να φοβάμαι», «με κάνουν να πονάω»
- → λείπει ο ενεργητικός ρόλος του Δράστη (agent) αλλά και του ενεργούντος προσώπου (actor) (με εξαίρεση το ρήμα «μπήκα»)
- «έφαγα [...] τα αποφάγια»: σημασιολογικός ρόλος του ενεργού Δράστη. Πραγματολογικό πλαίσιο → «αναγκάστηκα να φάω»

Ανάλυση 2

- **lapsus**: δεικτικό «εδώ» για τη φυλακή τότε, συγχώνευση παρελθόν – παρόν, φέρνοντας έτσι το παρελθόν στο παρόν («μπήκα εδώ»)
- «**Αφηγηματικά Θραύσματα**» (McKendy 2006): αυτοδιακοπές, λανθασμένες εκκινήσεις, δυσφράδειες (βλ. και Günther 2011)
- συντακτικό lapsus: σύγχυση παρελθόντος και παρόντος, αλλά: ο σημερινός εαυτός, και σε απήχηση του προηγούμενου εκφωνήματος:
- ...ήδη βιώθηκαν από μ'ενα (1'')" / δεν ήξερα αν θα *ζήσει (παθητ.μετοχή γαλλ.)
«déjà a été vécu» / «si j'allais *vécu »

Ανάλυση 3

- Ανικανότητα χωροχρονικής αντίληψης και απώλεια της αισθητηριακής πρόσληψης του περιβάλλοντος:
 - «...δεν είδα έξω- δεν είδα ποτέ τον ήλιο» → **έλλειψη επιστημικής γνώσης:** «Δεν ήξερα», τρεις φορές: απώλεια του ελέγχου (- perceiver)
 - Ως εδώ, συνοπτικά:
 - ο αφηγούμενος χαρακτήρας → **παθητική Δραστικότητα**, ή χωρίς Δραστικότητα
 - **δεικτικό κέντρο** του αφηγούμενου χαρακτήρα και του αφηγητή συμφύρονται

Ανάλυση 4

Απαρεμφατικές δομές

- Το υποκείμενο των ρημάτων των βασανιστηρίων «χτυπάω» και «τεντώνω το χέρι»: δεν αναφέρεται. Τονίζεται η πράξη, το βασανιστήριο
- τα ρήματα σε απαρέμφατο (χτυπάω, τεντώνω), παράδοξη
- να σε χτυπάνε/ déjà te frapper
- Να μου τεντώνει (απαρέμφατο) το χέρι/ Me faire un trait (δύο φορές)
- → χρήση απαρέμφατου, συνοπτική ρηματική μορφή, μια πυκνή κατασκευή (Günthner 2011), χωρίς υποκείμενο και χρόνους: συντόμευση οδυνηρών στιγμών (;)
- Αλλά και:
- Απαρέμφατο: δράση α-χρονική, πέρα από χρονικό προσδιορισμό, διάχυτη στον χρόνο: προσέγγιση παρελθόν – παρόν (gestalt)

Ανάλυση 5

□ Προσωπική δείξη

- Δευτεροπρόσωπη αντωνυμία :
- *και είσαι εκεί, μέσα στη φυλακή, πίσω από τους τέσσερις τοίχους, το άτομο, ήδη, όπου χέζεις είναι εκεί, όπου κοιμάσαι εκεί όπου βρωμάς (ρυθμικά, τριαδικό σχήμα).*
- (Ο' Connor, 1994), τρεις λειτουργίες:

αυτοαναφορά,

γενικευτικό εσύ,

«εμπλέκον εσύ»

Αφηγηματική στιγμή → συλλογικό τραύμα, κατασκευάζει ένα κοινό τραύμα στο παρόν

Ανάλυση 6

❑ Ποιητικά μέσα

- Ιστορικός ενεστώτας → δράση, συναίσθημα στο παρόν (Schiffrin, 1981)
 - Συμμετρικοί συντακτικοί παραλληλισμοί, δυαδικός και τριαδικός ρυθμός στις περιγραφές,
 - απαρεμφατική δομή (être) για το ρήμα «είναι» που προσδιορίζει το τραύμα
- επιτέλεση με ποιητικά μέσα εμπλέκει για άλλη μια φορά συναισθηματικά τους ακροατές (Bauman και Briggs, 1990)
- συμμετρία – προσωδιακός ρυθμός: αίσθηση αρμονίας και τάξης, σε αφήγηση όπου δυσαρμονία και αταξία στη ζωή (Haviland, 1996)
- συστηματική επανάληψη του χρονικού επιρρήματος «ήδη»:
- συμφύρει παρελθόν - παρόν
- λειτουργεί ως συνδετική λέξη, οργανώνει τον λόγο και το συναίσθημα του ομιλητή

Ανάλυση 6

Στην αφήγηση αυτή, δύο τοποθετήσεις:

→ αφυποκειμενικοποιημένος, θυματοποιημένος εαυτός

→ σημερινός υποκειμενοποιημένος και γλωσσικά δημιουργικός εαυτός του ομιλητή

καμία δεν φαίνεται να επικρατεί πραγματικά:

ο λόγος του έχει διακοπές, lapsus, δυσφράδειες

δημιουργική γλωσσική Δραστικότητα

Σημερινός εαυτός - ενεργή δραστική πράξη καθώς επιλέγει να συμμετάσχει σε ντοκιμαντέρ, speaking out, επομένως και μια καταστασιακή (situated) συγκρότηση ενεργής Δραστικότητας του ομιλητή

επιμύθιο της αφήγησης (coda, Labov 1972): ο ομιλητής τονίζει πόσο φέρει ακόμη τον φόβο, το πόνο, και την πληγή

Περαιτέρω παραδείγματα ανάδειξης υποκειμενοτήτων

<https://www.news247.gr/ellada/hope-and-memory-ta-thimata-vasanistirion-anazitoun-ena-kalitero-mellon-stin-ellada/>;

<https://www.youtube.com/watch?v=0zs7bx0lqZo>

(ντοκιμαντέρ «Φωνή στις σκιές», YouTube, Metadrasi)

“Ο Α.Χ. έφτασε στη Σύμη τον Σεπτέμβριο του 2019. Λίγα χρόνια πριν είχε πιαστεί αιχμάλωτος του ISIS στη Συρία [...]”

“Είχα μια φυσιολογική ζωή. Όλα πήγαιναν καλά μέχρι που εμφανίστηκε το Isis και εκεί ξεκίνησαν τα προβλήματα. Επειδή έκανα επισκευές αυτοκινήτων και άλλα πράγματα ήθελαν να συνεργαστώ μαζί τους και να επισκευάζω τα οχήματά τους και άλλα. Αρνήθηκα σθεναρά και ξεκίνησαν να με ενοχλούν. Όταν κατάλαβαν ότι αυτά που μου έκαναν δεν με επηρέαζαν, με έβαλαν σε ένα βαν, και ήμασταν στον δρόμο για είκοσι λεπτά.[...] Αρχικά με κρέμασαν ανάποδα από το ταβάνι για εννέα ώρες. [...]

Αραβικά (η μετάφραση είναι εκείνη που δίνει το ντοκιμαντέρ)

Περαιτέρω παραδείγματα ανάδειξης υποκειμενοτήτων

«Ήμουν στο Πανεπιστήμιο Κόφι Ανάν. Εκείνη την ημέρα είχα οργανώσει μια διάλεξη, για τους δημοκρατικούς κανόνες και τις αρχές, και τις διαδικασίες επιλογής υποψηφίων. Η θεματολογία αφορούσε επίσης τον σεβασμό του Συντάγματος, και την εναντίωση σε μια Τρίτη προεδρική θητεία στη Γουινέα. Εκείνη τη μέρα ξεκίνησε το μαρτύριό μου. Τα πράγματα δυσκόλεψαν πολύ για μένα. Οι στρατιωτικοί εμφανίστηκαν στο Πανεπιστήμιό μας, η αίθουσα ήταν γεμάτη κόσμο. Άρχισαν να συλλαμβάνουν κόσμο από παντού, έσπασαν τους υπολογιστές μας. Μας πήραν, έδεσαν κόσμο. Και όταν τα φορτηγά τους γέμισαν ασφυκτικά, δεν είχαν πια χώρο, μας μετέφεραν στην κεντρική φυλακή του Κονακρί. Εκεί υφίσταται κανείς κάθε μορφή βίας. Βιασμός, ναρκωτικά, παιδοφιλία, και ό,τι αυτά συνεπάγονται. [...]» Προσφύγισσα, Γουινέα, γαλλικά

Και σε άλλα είδη λόγου, όπου αφηγείται τα βασανιστήρια, διατηρεί την πολιτική και κοινωνική διάσταση στην εξιστόρηση, και πολλές φορές ως συλλογικό υποκείμενο

**Μεταγραφή αφηγήσεων των τραυματογόνων εμπειριών
στα πιστοποιητικά θυμάτων βασανισμού**

❑ Δομή πιστοποιητικού, ειδικότητες που το συντάσσουν

- Κοινωνικός-ή λειτουργός-επιστήμονας
- Γιατρός
- Ψυχολόγος, ψυχίατρος
- Δικηγόρος

❑ Ορισμένα κύρια γλωσσικά χαρακτηριστικά

Πλάγιος λόγος στο πρώτο μέρος, όπου παρουσιάζεται το ιστορικό των βασανιστηρίων, με παραθέσεις ευθύ λόγου του/της Πεβ.

Ωστόσο, το ύφος που χρησιμοποιείται στον ευθύ λόγο είναι επίσημο και το λεξιλόγιο παραπέμπει σε κατάθεση, με πολλές διατυπώσεις που προέρχονται από τον νομικό λόγο.

«Οι σωματοφύλακες με παρέδωσαν στον αξιωματικό»

«τρεις στρατιώτες εισέβαλαν..»

«Ένας εξ αυτών [...] και εξερράγη [...].»

Ο ευθύς αναφερόμενος λόγος του/της πρόσφυγα/ισσας συγχωνεύεται με τη φωνή της αφήγησης σε έναν υβριδικό αναφερόμενο λόγο (Bakhtin 1891, Günthner 1998), με τη φωνή του/της συντάκτη/τριας:

→ μετατόπιση ύφους → μετατροπή της αφήγησης σε νομική κατάθεση

=> Ο υβριδικός αναφερόμενος λόγος: νομική μεταγραφή των τραυματικών εμπειριών.

Επιπλέον, η **γλώσσα-πηγή δεν αναφέρεται στο πιστοποιητικό**: ο λόγος του/της Πεβ αφομοιώνεται υπέρ ενός επίσημου, θεσμικού νομικού λόγου.

Οι φωνές των επιζώντων και τα κρίσιμα αποδεικτικά στοιχεία → σε παγκόσμιες σύγχρονες γλώσσες ή στην τυποποιημένη γλώσσα ενός εκσυγχρονιζόμενου εθνικού κράτους (Pillen 2016, 96).

Anthonissen 2020: διατύπωση για νομική ακρόαση, νομική τεκμηρίωση· η αποδεκτικότητα/προσληπτικότητα (addressivity) του κειμένου.

- τα πιστοποιητικά βασίζονται στις αφηγήσεις των προσφύγων/ισσών και στο κοινωνικοπολιτικό τους πλαίσιο, όμως,
- οι ίδιες οι αφηγήσεις δεν διαθέτουν την ίδια αποδεικτική ισχύ για τις αρμόδιες υπηρεσίες (π.χ. ασύλου).

Ωστόσο, στα πιστοποιητικά :

Ευρύτερη πλαισίωση των όσων έχουν υποστεί οι Πεβ:

πρώτες τραυματικές εμπειρίες, πολιτικές, θρησκευτικές, φυλετικές κ.ά. διώξεις,

αλλά και

επιβαρυντικές, επισφαλείς συνθήκες του ταξιδιού και της παραμονής στη χώρα υποδοχής

=> αναγνωρίζουν και άλλους πολιτικούς και κοινωνικο-ιστορικούς παράγοντες

Ευχαριστώ!